

Stanisław Chrobak

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID 0000-0003-3015-4580

Edukacja nadzieją na odnalezienie siebie

Edukacja jest wielką nadzieją współczesności. W edukacji dostrzega się czynnik zmian, przypisuje się jej podstawową rolę w rozwoju społeczeństwa, kreowania nowego ładu społecznego i wyzwiania możliwości rozwojowych zarówno poszczególnych ludzi, jak i dużych grup społecznych. Będąc niepowtarzalnym doświadczeniem, edukacja jest ustawicznym kształtowaniem istoty ludzkiej, jej wiedzy i umiejętności, lecz również jej zdolności osądu i działania. Wiedza teoretyczna i praktyczna, umiejętność współżycia i postępowania to cztery aspekty powiązanej ściśle ze sobą jednej i tej samej rzeczywistości. Wiara, że w przyszłości osiągnie się sukcesy w edukacji, że wiele od nas zależy, wpływa pozytywnie na zachowanie jednostki i grupy. „W tym ujęciu edukacja jest przede wszystkim wewnętrzną wędrówką, której etapy wyznaczają fazy bezustannego kształtowania się osobowości. Zakładając skuteczne działanie profesjonalne, edukacja jako czynnik tego pełnego rozwoju jest więc procesem jednocześnie nader indywidualnym i interaktywną strukturą społeczną. (...) teren i czas edukacji powinny zostać przemyślane, uzupełniać się i przenikać nawzajem w taki sposób, aby każda jednostka, w ciągu całego życia, mogła jak najwięcej skorzystać z nieustannie poszerzającego się środowiska edukacyjnego”¹. Chodzi zatem o to, aby takie cele były wpisywane w edukacyjną perspektywę, które będą nakładać wymóg troszczenia się o swoje człowieczeństwo przez całe życie i przygotowania się do całkowitego spełnienia.

---

¹ *Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku pod przewodnictwem Jacuquesa Delorsa. Edukacja. Jest w niej ukryty skarb*, tłum. W. Rabczuk, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, Warszawa 1998, s. 97.

Pojęcie edukacja – zarysowanie problemu

Problematyka edukacji jest w centrum zainteresowań, zarówno organizatorów życia społecznego, jak i badaczy. Zadania edukacyjne wpływają ze zmian i wyzwań XXI wieku. Pedagog nie może poprzestać na analizie sytuacji, opisie i interpretacji rzeczywistości, nie wyciągając z niej użytecznych dla edukacji wniosków. Jeżeli edukację rozumieć jako ogół warunków, procesów i czynności sprzyjających optymalnemu i adekwatnemu rozwojowi jednostki, to ukształtowanie wzoru człowieka na miarę złożonych wyzwań współczesności właśnie od edukacji zależy i to od edukacji powszechnej, masowej, dostępnej dla wszystkich warstw społecznych i dla każdego pokolenia. W tym kontekście można postawić pytania o procesy składowe edukacji i ich rezultaty, a mianowicie: o stan kształcenia i wykształcenia, wychowywania i wychowania, socjalizacji i uspołecznienia, inkulturacji i dominującej kultury, polityzacji i stanu uobywatelnienia, profesjonalizacji i stanu kompetencji i etosu zawodowego, personalizacji i poziomu autonomii Polaków². Procesy edukacyjne, które dokonują się w realiach konkretnego, współczesnego świata, mają jednocześnie przyczyniać się do realizacji nowego kształtu przyszłości. Przyszłość jest szansą i możliwością, które wypełniać trzeba określonymi treściami i wartościami. Zatem, jak podkreśla Teresa Hejnicka-Bezwińska, „w rekonstrukcji założeń przyjmowanych we współczesnych dyskursach o edukacji, z których jeden został wykreowany przez epokę nowoczesną, a drugi jest odpowiedzią na krytykę społecznej praktyki (w tym także pedagogiki) epoki nowoczesnej, odwołać się musimy (...) do perspektywy poznawczej antropologii edukacji i poszukiwać «uwarunkowanych historycznie i epistemologicznie reguł budowy wypowiedzi na temat edukacji» wykreowanych w obydwu tych epokach”³.

Bogusław Milerski i Bogusław Śliwerski stwierdzają, że edukacja jest tym obszarem życia, który zajmuje zarówno profesjonalnych pedagogów, jak i również rodziców czy samych uczniów. Ich zdaniem pojęcie **edukacja** (łac. *educare* «wychowywać», «kształcić»), oznacza ogół oddziaływań międzygeneracyjnych służących formowaniu całokształtu zdolności życiowych człowieka (fizycznych, poznawczych, estetycznych, moralnych i religijnych

---

² Por. Z. Kwieciński, *Edukacja wobec nadziei i zagrożeń współczesności*, w: (red.) J. Gnitecki, J. Rutkowiak, *Pedagogika i edukacja wobec nadziei i zagrożeń współczesności. Materiały z III Ogólnopolskiego Zjazdu Pedagogicznego*, Polskie Towarzystwo Pedagogiczne, Warszawa – Poznań 1999, s. 19-20.

³ T. Hejnicka-Bezwińska, *Antropologiczny punkt widzenia a poszukiwanie pedagogicznego sensu edukacji w społecznym dyskursie o edukacji*, w: (red.) M. Nowak, P. Magier, I. Szewczak, *Antropologiczna pedagogika ogólna*, Wydawnictwo Gaudium, Lublin 2010, s. 23.

itd.) czyniących z niego istotę dojrzałą, świadomie realizującą się, „zadomowioną” w danej kulturze, zdolną do konstruktywnej krytyki i refleksyjnej afirmacji. Edukacji nie można ograniczać do transmisji wiadomości – ona jest dialogiem, w którym obie strony (wychowawca – nauczyciel i wychowanek – uczeń), korzystając z dorobku kulturowego danego społeczeństwa, nie tylko przekazują informacje, lecz również ujawniają i urzeczywistniają wobec siebie wartości etyczne, estetyczne i religijne. Takie ujęcie edukacji jest zgodne ze starożytnym rozumieniem pojęcia pedagogia, odnoszącego się do całości zabiegów związanych z formowaniem umysłowym i moralnym dziecka⁴. W tym też duchu Wlfgang Brezinka zauważa, iż słowo «edukacja», wraz z dodatkiem «ogólna», opisuje pewien *ideał* lub *pożądany stan*: edukację, którą powinna zdobyć dana grupa ludzi. „Termin «edukacja ogólna» powstał na początku XIX wieku w celu opisania pewnego ideału, który starano się przeciwstawić ówczesnej praktyce oświatowej. Chodziło od początku o sprzeciw wobec «kształcenia specjalistycznego», «szkół specjalistycznych»; «kształcenia wybranych warstw społecznych», wobec dominacji «edukacji zawodowej» nad «ogólnoludzką». Celem była zatem «edukacja» nieodzowna każdemu człowiekowi. Mianem «edukacja ogólna» określano to wszystko, co miało poprzedzać «kształcenie specjalistyczne». (...) Istotne jest, że «edukacja ogólna» to coś znacznie więcej niż tylko «wiedza ogólna» (ang. *common knowledge*). Zawiera ona w sobie nie tylko pewne umiejętności, lecz również podejście do rzeczywistości, podstawowe sposoby wartościowania, postawy estetyczne, moralne i polityczne”⁵.

W ujęciu Zbigniewa Kwiecińskiego edukacja to ogół wpływów na jednostki i grupy ludzkie, wpływów sprzyjających takiemu ich rozwojowi i wykorzystywaniu posiadanych możliwości, aby w maksymalnym stopniu stały się świadomymi i twórczymi członkami wspólnoty społecznej, narodowej, kulturowej i globalnej oraz by stały się zdolne do aktywnej samorealizacji, niepowtarzalnej i trwałej tożsamości i odrębności, były zdolne do rozwijania własnego JA poprzez podejmowanie «zadań ponadosobistych», poprzez utrzymywanie ciągłości własnego JA w toku spełnienia „zadań dalekich”. Edukacja to ogół czynności prowadzenia drugiego człowieka i jego własnej aktywności w osiąganiu pełnych i swoistych dlań możliwości, jak też ogół wpływów i funkcji ustanawiających i regulujących osobowość człowieka

⁴ *Pedagogika. Leksykon PWN*, (red.) B. Milerski, B. Śliwerski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 54.

⁵ W. Brezinka, *Wychowanie i pedagogika w dobie przemian kulturowych*, tłum. J. Kochanowicz, WAM, Kraków 2005, s. 105.

i jego zachowanie, w relacji do innych ludzi i wobec świata. Na edukację składa się dziesięć następujących procesów składowych:

1. globalizacja – (np. świat, problemy globalne, wojna, zagrożenia środowiska, wygasanie źródeł energii; polityczny podział świata na centrum i peryferie, problem mono- i policentryczności układu globalnego);
2. etatyzacja – (państwo, jego suwerenność, ustrój, urządzenia demokratyczne, konieczne zależności, miejsce w świecie, sojusznicy i przeciwnicy, siła i stabilność, „racja stanu”);
3. nacjonalizacja – (naród, jego tradycje, swoistość kulturowa, istota więzi i odrębności);
4. kolektywizacja (socjalizacja wtórna) – (klasa społeczna, więź i interes klasowy, odrębność etosu, solidarność z ludźmi o podobnych pozycjach i położeniu, kształtowanie przekonań o szczególnym miejscu i misji własnej klasy i jej partii);
5. polityzacja, biurokratyzacja, profesjonalizacja – (organizacje i instytucje; wychowanie do podziału pracy, racjonalności i dyscypliny w społeczeństwie organizacyjnym i w świecie zinstytucjonalizowanym; kształtowanie ideologicznych przekonań o słuszności istniejącego porządku, o konieczności i słuszności zastanego podziału statutow i funkcji; kształcenie do pracy i zawodu);
6. socjalizacja (uspolecznienie pierwotne) – (oddziaływanie grup pierwotnych: rodziny, grupy rówieśniczej, społeczności lokalnej; wrastanie w zastane normy);
7. inkulturacja i personalizacja – (osobowość kulturowa i społeczna, istota ludzka jako rezultat wrastania w kulturę i autonomicznych wyborów wartości, przekazywanie systemów filozoficznych, religijnych);
8. wychowanie i jurydyfikacja – (obywatel, wdrażanie do realizowania i akceptowania ról i czynności obywatelskich, kształtowanie świadomości prawnej);
9. kształcenie i humanizacja – (osoba ludzka, wiedza, światopogląd, umiejętności, nawyki, wartości godnościowe, kompetencje interakcyjne; zasada wzajemności i współczulności; kształtowanie potrzeb wtórnych); oraz
10. hominizacja – (organizm, kształtowanie cech gatunkowych człowieka, wychowanie zdrowotne, higieniczne, seksualne; zasada unikania kary i maksymalizowania przyjemności, gratyfikacji

bez szkodenia innym; kształtowanie i kanalizacja potrzeb pierwotnych)⁶.

Powyższa koncepcja – jak zauważa Marian Nowak – „stawia edukację w relacji nadrzędności względem *wychowania* rozumianego w znaczeniu wąskim oraz *socjalizacji*, a w relacji podrzędności wobec *wychowania* rozumianego w znaczeniu szerokim. Zauważa się brak może «jedenastej ściany», grupującej *wpływy opiekuńcze, profilaktyczne i prewencyjne*”⁷.

Głównym celem wszelkiej edukacji nie jest tylko przekazywanie wiedzy czy kształtowanie umiejętności, lecz przede wszystkim udzielenie pomocy człowiekowi w realizowaniu własnych możliwości i w jego samorozwoju⁸. Tradycyjne myślenie o edukacji orientowane jest na to, co „było”, ewentualnie na to „co jest”, a palącą koniecznością staje się myślenie o tym „co będzie”, a zwłaszcza „co być może”. W tym też kontekście Stefan Wołoszyn postuluje edukację po nowemu rozumieć i w myśl tego nową politykę edukacyjną. „«Nowe rozumienie edukacji» słusznie postuluje konieczność ochrony pełnego, integralnego człowieka i humanistycznej «tkanki ludzkiej» przed tak nasiloną ostatnio agresją, w tym również i polityczną, przed egoizmem konkurencyjnej gry sił ekonomicznych, przed prymitywnymi postawami konsumpcyjnymi /postawami «mieć»/, przed płytkim, ale zbrutalizowanym przemysłem rozrywkowym albo ucieczką w kulturową i duchową kontestację. Słowem chodzi o humanistyczny społeczno-moralny ideał demokracji i o wychowanie do takiego właśnie demokratycznego współistnienia i doświadczenia najlepszych wartości kulturowych”⁹.

Edukacja w rozwoju człowieka

Perspektywę życia współczesnego człowieka odnieść można przynajmniej do dwóch aspektów: odpowiedzialności za rozwój współczesnej cywilizacji oraz poszukiwania nowoczesnej postaci i wartości własnego życia, poczucia w nim pełni istnienia. Trzeba zatem wiedzieć, co w człowieku

⁶ Por. Z. Kwieciński, *Dziesięciościan edukacji (składniki i aspekty – potrzeba całościowego ujęcia)*, w: (red.) T. Jaworska, R. Leppert, *Wprowadzenie do pedagogiki. Wybór tekstów*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 1998, s. 37-38.

⁷ M. Nowak, *Teorie i koncepcje wychowania*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 218.

⁸ Por. R. Gerlach, *Edukacja w warunkach zmian cywilizacyjnych*, „Przegląd Pedagogiczny” 2014 nr 2, s. 16.

⁹ S. Wołoszyn, *Czy luka edukacyjna i kulturowa jest nieuchronna?*, w: (red.) I. Wojnar, J. Kubina, *Edukacja wobec wyzwań XXI wieku*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 1998, s. 164.

jest ważne albo po prostu czym jest człowiek. „Jeżeli jednak człowiek – jak stwierdza Barbara Skarga – jest twórcą, jeżeli ma możliwość przeciwstawić się temu, co go otacza, i władny jest ten świat zmieniać, to w konsekwencji powinien mieć świadomość, że może też zmienić siebie, i może odpowiednio pokierować swoim życiem, nie zdając się wyłącznie na wiejące wiatry. Mówi się więc też często, że człowiek nie jest dany, lecz zadany, że sam powinien wejrzeć w siebie, poznać się i odpowiednio do tej diagnozy, czasem przykrej, zmienić samego siebie”¹⁰. Rozwój nie sprowadza się do wzrostu technicznego i gospodarczego, a racjonalność ekonomiczna nie może wyczerpywać racjonalności ludzkiej, gdyż stanowi jedną tylko jej odmianę i realizuje tylko pewne wartości, podrzędne w porównaniu z ostatecznym celem człowieka. Prawda rozwoju tkwi w jego integralności: jeśli nie obejmuje całego człowieka i każdego człowieka, rozwój nie jest prawdziwym rozwojem. „*Autentyczny rozwój człowieka obejmuje całą osobę we wszystkich jej wymiarach*. Bez perspektywy życia wiecznego, postępowi ludzkiemu na tym świecie brakuje horyzontu. (...) Człowiek nie rozwija się wyłącznie dzięki własnym siłom, ani też rozwój nie może po prostu przyjść z zewnątrz. Na przestrzeni dziejów uważano często, że powołanie do życia instytucji zagwarantuje ludzkości korzystanie z prawa do rozwoju. Niestety, za bardzo zaufano tym instytucjom, tak jak gdyby mogły one osiągnąć pożądaną cel w sposób automatyczny. W rzeczywistości same instytucje nie wystarczają, ponieważ integralny rozwój ludzki jest przede wszystkim powołaniem, a więc wiąże się z wolnym i solidarnym wzięciem na siebie odpowiedzialności przez wszystkich”¹¹.

Problematyka edukacyjna dotyczy zawsze konkretnego człowieka „wrzuconego” w konkretną rzeczywistość dziejową. W tym sensie „w obliczu rozlicznych wyzwań edukacja jawi się jako szansa, którą należy bezwzględnie wykorzystać w dążeniu ludzkości do ideałów pokoju, wolności i sprawiedliwości społecznej. (...) Nie jest ona «cudownym środkiem» ani zaklęciem «sezamie, otwórz się» wprowadzającym w świat, który urzeczywistnił wszystkie ideały. Jest z pewnością tylko jednym ze sposobów, lecz w większym stopniu niż inne służącym bardziej harmonijnemu, autentycznemu rozwojowi ludzi”¹². Edukacją nakierowaną na osobę kierują zasady wielostronności zainteresowań. Jest to edukacja twórcza. Tylko tak pojmowana może uchronić człowieka przed uzależnieniem się od ideologii facylitacji, rozumu

---

¹⁰ B. Skarga, *Człowiek to nie jest piękne zwierzę*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2007, s. 35.

¹¹ Benedykt XVI, *Encyklika Caritas in veritate*, Wydawnictwo M, Kraków 2009, p. 11.

¹² *Raport dla UNESCO...*, dz. cyt., s. 9.

instrumentalnego czy makdonaldyzacji. Jest czymś więcej niż dryl, trening i instrukcja. Edukacja twórcza łączy w sobie wszystkie te elementy, które wymienia Bogusław Śliwerski analizując myśl Janusza Tarnowskiego. Trudno zatem sobie wyobrazić edukację bez człowieczeństwa, permanencji, inter- i intraakcyjności, nieokreśloności i transgresyjności. Człowieczeństwo polega głównie na nieustannym dążeniu do dialogu z Innym i tym samym dialogu z samym sobą. Dzięki odwadze twórczej, która powinna być konsekwentnie rozwijana w trakcie działalności edukacyjnej, osoba nigdy nie „zastygnie” i nie ulegnie żadnej ideologii i fałszywym stereotypom, a przede wszystkim ideologii przeciętności¹³. „Wspólne ideały osobowości są i pozostaną nieodzowne. Zawierają one w sobie takie przymioty, które we wspólnocie uchodzą za pożądane i – na ile jest to tylko możliwe – winny być urzeczywistniane. Ideały te udzielają odpowiedzi na następujące pytania: Jakimi powinniśmy być? Jakie dyspozycje powinniśmy w sobie wyrabiać? Jaką wiedzę i umiejętności, jakie przekonania i cnoty winniśmy zdobywać i posiadać? Co oznacza dzisiaj, być «ukształtowaną osobowością», «wykształconym człowiekiem»? (...) Do istoty tego idealnego obrazu należy cecha «harmonii». Rozumie się przez nią współbrzmienie, zrównoważenie, porządek, syntezę, tak więc odpowiednią relację, w której części tak mają się do siebie, iż powinny tworzyć całość”¹⁴.

Edukacja jest procesem pokierowanym i mającym swój realny cel, który ją determinuje. Ten, kto kształci i wychowuje oraz ten, kto jest wychowywany i edukowany – musi znać istniejące w człowieku potencjalności, umieć je aktualizować, a nade wszystko pragnąć tego dobra, jakim jest edukacja. Człowiek, rodząc się jako osoba ludzka, jest bytem spotencjalizowanym, otwartym na doskonalenie. Rozwój ten, z uwagi na to kim jest człowiek musi mieć charakter integralny, a także wyrabiać w tym, kto edukacji jest poddany, rozumną wolność¹⁵. Zatem „konstytutywną zasadą pedagogicznego myślenia i działania jest podatność na edukację. Zasada podatności na edukację wskazuje, w odróżnieniu od pojęcia rozwoju wszystkich ludzkich sił i zdolności, na indywidualność i odrębność kształcących się osób. Stają się one wówczas podmiotem w procesie kształcenia i nie są traktowane jako nośnik pożądanych właściwości i kwalifikacji. Aktywność tego podmiotu

¹³ Por. A. Murzyn, *Współczesna filozofia edukacji. Kluczowe kwestie*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2015, s. 102-110.

¹⁴ W. Brezinka, *Wychowywać dzisiaj. Zarys problematyki*, tłum. H. Machoń, WAM, Kraków 2007, s. 145-146.

¹⁵ Por. P. Skrzydlewski, *Prawo człowieka do edukacji*, w: (red.) P. Jaroszyński, P. Tarasiewicz, I. Chłódna, *Filozofia i edukacja*, Fundacja „Lubelska Szkoła Filozofii Chrześcijańskiej”, Lublin 2005, s. 146-147.

ujawnia się przy tym nie tylko we wzajemnym oddziaływaniu pedagogicznym, ale w całym ludzkim doświadczeniu¹⁶. W tym też kontekście wartość edukacji nie ogranicza się do pewnych tylko okresów życia. Troska o jej nabywanie odnosi się nie tylko do dzieciństwa i młodości, lat spędzonych w szkole i w głównej mierze poświęconych na naukę. Dziś aktywność edukacyjną powinni zachowywać wszyscy – od dzieci w wieku przedszkolnym, aż po ludzi, którzy już zakończyli swą działalność zawodową. Dzięki edukacji ustawicznej człowiek może zmieniać wykonywany zawód i charakter pracy, doskonalić się zawodowo, reagować na szybkie zmiany społeczne i technologiczne oraz nowe zjawiska w świecie kultury. W coraz bardziej złożonej rzeczywistości społecznej nie można rozumieć świata i „być sobą” w tym świecie bez odpowiedniego poziomu wiedzy¹⁷. „W pełni podmiotowe, osobowe funkcjonowanie wymaga rozwoju wszystkich funkcji psychicznych, możliwie wysokich kompetencji intelektualnych i emocjonalnych, dążenia do możliwie wysokiego poziomu dojrzałości osobowościowej. Oczywistym warunkiem jest więc poziom i jakość edukacji¹⁸. Edukacja zatem wiąże się w sposób zasadniczy z szansą człowieka „możliwego”, warunkami jego rozwoju i twórczego działania, zarówno w wyniku intencjonalnych procesów edukacyjnych, jak i osobistej samoedukacji.

Edukacja – nadzieja na bycie sobą

Pytanie o nadzieję dotyczy człowieka w jego najgłębszej istocie, gdyż – jak trafnie stwierdza Josef Pieper – „jedyną odpowiedzią stosowną do rzeczywistej sytuacji egzystencjalnej człowieka jest: nadzieja¹⁹. To nadzieja stwarza możliwość odkrycia, że przyszłość można twórczo kształtować i że kształt ten nie zależy wyłącznie od zewnętrznych, niezależnych od człowieka warunków, ale jest także efektem naszych własnych działań. Człowiek przeżywa swoje życie jako istnienie w nadziei, jako plan do realizacji. Patrzy zawsze poza teraźniejszość, w kierunku swych przyszłych możliwości, które zapowiadają się jako doświadczenia życiowe. Między doświadczeniem

---

¹⁶ J. Michalski, *Edukacja i religia jako źródła rozwoju egzystencjalno-kognitywnego. Studium hermeneutyczno-krytyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2004, s. 62-63.

¹⁷ Por. M. J. Szymański, *Socjologia edukacji. Zarys problematyki*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013, s. 152-156.

¹⁸ K. Olbrycht, *Kluczowe problemy wychowawcze w krajach postkomunistycznych*, w: (red.) K. Polak, B. Urban, *Edukacyjne wyzwania w krajach postkomunistycznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2003, s. 33.

¹⁹ J. Pieper, *O miłości, nadziei i wierze*, Wydawnictwo „W drodze”, Poznań 2000, s. 155.

nadziei a doświadczeniem przestrzeni życia człowieka zachodzą głębokie powiązania. Człowiek bowiem nie jest anonimowym przedmiotem rozgrywających się poza nim procesów rozwoju, ujawnia się natomiast w całej swej integralności jako ich podmiot i sprawca. „Gdy sam rdzeń mojej istoty jest zagrożony – podkreśla J. Tischner – moja nadzieja szuka podstaw ufności w samym źródle mojego bytu. Nadzieja niesie światło, ale światło nadziei jest rozpraszaniem jakichś uprzednio panujących ciemności. Nadzieja niesie uspokojenie, ale uspokojenie to jest odpowiedzią na jakiś uprzedni niepokój. Nadzieja przynosi radość, ale radość nadziei jest jak kolorowanie uprzedniego smutku. Nadzieja jest odpowiedzią na coś, co leży głębiej, co jest związane z podstawową sytuacją człowieka w bycie”²⁰.

Wiele narodów wyraża przekonanie, że edukacja jest najwyższą wartością. Andreas Schleicher²¹ nakreślając wyzwania stojące przed edukacją na miarę XXI wieku zwraca uwagę na następujące problemy: przygotowania do świata pełnego niepewności; edukacja jako kluczowy czynnik zmiany; rozwijanie wiedzy, umiejętności i postaw w dynamicznych czasach; łączenie elementów (*innowacje i rozwiązywanie problemów w coraz większym stopniu wymagają umiejętności łączenia, a następnie syntezy elementów w celu stworzenia czegoś nowego i nieoczekiwanego*); uczenie bycia krytycznym odbiorcą informacji; współpracowanie z innymi; docenianie wartości; zmieniające się oblicze systemów edukacji czy wreszcie odmienny typ ucznia. Kluczem do doskonałości w nauczaniu nie jest technologia, lecz poczucie odpowiedzialności za profesjonalizm. Aby podnieść wyniki nauczania potrzeba nie tylko pieniędzy. Potrzeba także wiary w sukces każdego dziecka. „Ten, kto ma nadzieję, sądzi, że jest ciągle nowy. Młody, nawet jeśli pozory mylą. Bo to dziecko ma nadzieję i czeka na otwarcie się światów. Wie, czym jest świt i stałe wyczekiwanie nowości. (...) Dorosły ma stale pokusę, aby uważać się za dokonanego, i w tym sensie powinien pozostać dzieckiem: wiedzieć, że jest niedokonany. Fascynująca więź między dzieckiem a transcendencją polega na otwarciu się na możliwości”²².

Edukacja jest spoiwem konstrukcji trwałego rozwoju ludzkiego. Człowiek jako osoba ze swej natury nastawiony jest na trud rozwoju, którego wyrazem są nie tylko nowe role i zadania, nabywanie umiejętności ich

²⁰ J. Tischner, *Świat ludzkiej nadziei*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2000, s. 275.

²¹ Por. A. Schleicher, *Edukacja światowej klasy. Jak kształtować systemy szkolne na miarę XXI wieku*, tłum. K. Kwiatosz, Evidence Institute – Związek Nauczycielstwa Polskiego, Warszawa 2019.

²² C. Delsol, *Kamienie węgielne. Na czym nam zależy?*, tłum. M. Kowalska, Wydawnictwo Znak, Kraków 2018, s. 166.

realizowania, przekraczanie pojawiających się ograniczeń, ale także postawa wobec siebie, innych ludzi, otaczającego świata, systemu wartości. Zdarzenia, które stają się udziałem człowieka – niezależnie od wieku, wykształcenia, poziomu intelektualnego, zajmowanego stanowiska – wpisują się w historię jego życia, wyznaczają ważne obszary jego aktywności i zaangażowania. „Praca nad sobą – w sensie świadomego realizowania siebie jako osoby – wymaga świadomości i samokontroli, a także sprawności woli, prowadzących do «samostanowienia» osiąganego poprzez «samo-posiadanie» i «samo-panowanie», wymaga uznania określonej hierarchii wartości – w świetle prawdy – za bardziej pożądaną niż inne, korygowania w szczególności tej hierarchii pod wpływem wieku, doświadczenia, pogłębianego zrozumienia własnej sytuacji życiowej w świetle coraz lepiej rozpoznawanych wartości osobowych. Nie jest to alternatywa przeżywania emocjonalnego, intuicji i wrażliwości, a jedynie przywrócenie tym wymiarom człowieczeństwa właściwej roli w odkrywaniu i realizacji wartości. (...) W każdym działaniu pedagogicznym trzeba wyraźnie zdecydować, jak rozumie się człowieka, w tym jakie miejsce przypisuje się jego zewnątrz – i wewnątrzsterowności, czego dotyczy odpowiedzialność każdego z uczestników tegoż działania, jaki przyjmuje się zakres ich powinności. Jeśli w centrum znajdzie się osoba, jej dobro – w tym warunki jej dojrzewania – stanie się jasne kryterium rozstrzygania trudnych dylematów”²³. Nie można zatem poprzestać na analizie sytuacji, opisie i interpretacji rzeczywistości, nie wyciągając z niej użytecznych dla edukacji wniosków. Ufając wiedzy, ostatecznie ufamy w tym wypadku działaniom uczonych, którzy dokonali jakichś odkryć (ufamy, że działali na serio, byli prawdomówni, uczciwi, samokrytyczni, dysponowali dowodami potwierdzającymi ich tezy i rozumowali zgodnie z zasadami logiki). Obdarzamy także zaufaniem metodę naukową: pewną procedurę, sposób wytwarzania wiedzy, który uważa się za lepszy od innych metod. Ale tu znów tym, czemu ostatecznie ufamy, są działania badaczy (że przeprowadzili badania fachowo, skrupulatnie, zgodnie z przyjętymi standardami dowodowymi, wykorzystując najnowocześniejszą metodologię). Nie jesteśmy w stanie powtórzyć wszystkich badań przeprowadzonych przez innych, musimy przyjąć uzyskane przez nich wyniki „na wiarę”. A zatem prawda, a dopiero potem użyteczność

---

²³ K. Olbrycht, *Dylematy współczesnego wychowania w świetle refleksji personalistycznej*, w: (red.) F. Adamski, *Wychowanie na rozdrożu. Personalistyczna filozofia wychowania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1999, s. 17-18.

powinny być podstawowym przedmiotem zainteresowania – zarówno dla teoretyków, jak i prowadzących badania²⁴.

Edukacja jest sztuką używania wiedzy o sobie i o rzeczach wokół nas dla rozwoju ludzkich sprawności sądzenia, wybierania, rozumowania i wykorzystywania. Człowiek odbierając różnorodne bodźce, łączy je i organizuje tak, aby dostrzec ich znaczenie i sens. Jeśli edukacja ma być wspomaganie człowieka w budowaniu jego nadziei, to przede wszystkim powinna ona „otwierać” człowiekowi świat, pokazując go jako taki, który wciąż się staje. „Tak więc, by dany proces mógł być uznany za edukacyjny, musi posiadać następujące cechy: 1) (...) Edukacja spleciona jest z życiem, a życia nie da się zrekonstruować i wyjaśnić jedynie za pomocą nauki. 2) Rezultat edukacyjny jest dziełem nieprzewidzianych, przypadkowych (akcydentalnych) czynników, których rola może być ważniejsza niż tych zamierzonych (intencjonalnych). Edukacja nie daje się nigdy do końca przewidzieć i zaprogramować. 3) Uczenie się, którego edukacja powinna być świadectwem, ma miejsce jedynie w przypadku występowania silnej motywacji oraz gotowości do poznawania i zmiany. Edukacja wymaga przyzwolenia i udziału. Każdy człowiek może więc przeżywać swe spotkanie raz z kształceniem, raz z edukacją. (...) Sukces edukacyjny potwierdzają wyniki widoczne w całej złożoności tożsamości podmiotu. Sukces kształcenia to osiągnięcie celów założonych przez placówkę kształcącą, a więc spełnienie jej zamierzeń”²⁵. Wszystkie składniki edukacji wnoszą wkład do rozwoju ludzkiego. Trwały rozwój ludzki należy rozumieć w sensie postępu opartego na polepszeniu jakości wszelkiej działalności ludzkiej. Proces taki zakłada odwołanie się do uniwersum trwałych wartości, ale i otwarcie na wartości nowe, będące

²⁴ Por. P. Sztompka, *Zaufanie. Fundament społeczeństwa*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2007, s. 362-365.

„To co jest prawdziwe, musi być prawdziwe zawsze i dla wszystkich. Jednakże ponad powszechnością tego rodzaju człowiek szuka absolutu, który byłby w stanie dostarczyć odpowiedzi na całe jego poszukiwanie i nadać mu sens: szuka czegoś najgłębszego, co stanowiłoby fundament wszystkich rzeczy. Innymi słowy, szuka ostatecznej odpowiedzi, najwyższej wartości, poza którymi nie ma już i nie może być dalszych pytań ani innych punktów odniesienia. Hipotezy mogą fascynować, ale nie przynoszą zaspokojenia. W życiu każdego człowieka przychodzi chwila, kiedy – bez względu na to, czy się do tego przyznaje, czy też nie – odczuwa on potrzebę zakorzenienia swojej egzystencji w prawdzie uznanej za ostateczną, która dałaby mu pewność nie podlegającą już żadnym wątpliwościom”. Jan Paweł II, *Encyklika Fides et ratio*, Pallottinum, Poznań 1998, p. 27.

²⁵ D. Demetrio, *Edukacja dorosłych*, tłum. A. Górka, w: (red.) B. Śliwerski, *Pedagogika. Subdyscypliny wiedzy pedagogicznej*, Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne, Gdańsk 2006, s. 130-131.

owocem przemian cywilizacyjnych. „Dlatego edukacja powinna dążyć do uświadomienia jednostce jej korzeni, aby mogła mieć punkt odniesienia pozwalający usytuować się w świecie, a jednocześnie do uczenia szacunku do innych kultur. (...) Znajomość innych kultur przyczynia się do uświadomienia z jednej strony – specyfiki swej własnej kultury, z drugiej zaś – istnienia wspólnego dziedzictwa całej ludzkości. Zrozumieć innych to zrozumieć lepiej samego siebie”²⁶.

Przedmiotem nadziei jest dobro nie tylko przyszłe, ale równocześnie trudno dostępne²⁷. Dlatego edukację można nazwać docieraniem do Ja podmiotowego, do podmiotowo-osobowej rzeczywistości oraz sposobem przygotowania i pomocy w przygotowaniu jednostki do decyzji dotyczącej wyboru wartości interioryzowanych i równocześnie konfrontowanych z Ja, z Ty, z otaczającym światem. Oznacza to, że potrzeby wieku rozwojowego powinny być we właściwym czasie zaspokajane potrzebną i stosowną informacją, przekazywaną w kontekście rodzących się pytań i wychowawczego zatroskania. Zatem „w działającym podmiocie można właściwie wpływać na jego odniesienie do siebie i świata tylko wówczas, gdy uwzględni się to, że chodzi tutaj o oddziaływanie na horyzont motywacyjny dorastającego. Ten horyzont jest już wprawdzie ukształtowany przez minione czyny, ale

---

²⁶ *Raport dla UNESCO...*, s. 45-46.

„Prawdziwa mądrość pedagogiczna, a zarazem tajemnica wychowania polega na tym, aby nie wykorzystać braku doświadczenia młodych na rzecz poddania ich pod rządy i roszczenia dorosłych, ale również by nie dopuścić do oderwania się od tradycji i ogólnoludzkiego doświadczenia”. M. Nowak, *Teorie i koncepcje wychowania*, s. 216.

²⁷ Nadzieja to „bonum arduum futurum” (trudne dobro przyszłe). J. A. Kłoczowski, *Rekolekcje o nadziei*, Kraków, Wydawnictwo Znak 2005, s. 16.

Chrześcijańska perspektywa rozumienia człowieka jako osoby, skłania do spojrzenia na edukację i wychowanie od faktów naturalnych i biologicznych aż po nadprzyrodzone. To wszystko sprawia, że człowiek wciąż oczekuje nowych nadziei, rozwija w sobie zdolność upatrywania nadziei w przyszłych celach i planach, wznosi się ku nadziejom coraz wyższego rzędu. Zatem „w procesie edukacyjnym ważną rolę odgrywają wzajemne zależności między wartościami wiecznymi a obecnością w świecie, między religią a kulturą, między ewangelizacją a humanizacją, między wiarą a życiem, między przynależnością do Kościoła a zaangażowaniem w życie społeczne i polityczne. Dojrzałym owocem życia edukacyjnego jest chrześcijanin zaangażowany w wypełnianie swoich obowiązków w taki sposób, by duch Ewangelii przenikał społeczeństwo i rozbudzała się życiodajna relacja pomiędzy obywatelami państwa ziemskiego i państwa Bożego”. Z. Grocholewski, *Wprowadzenie: Integralne wychowanie – dziełem wiarygodnych wychowawców*, w: (red.) S. Wilk, A. Kiciński, A. Łuczyński, L. Opiela, A. Smagacz, *Drogowskazy wychowania*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012, s. 24.

rozwija się przez bieżące działania i będzie nadal się rozwijał przez przyszłość²⁸. Tak więc raz zrodzona nadzieja nie tylko motywuje, ale i nieustannie dynamizuje wszystkie podejmowane przez człowieka czynności. Poprzez sposób i treść stawania się człowiek ujawnia swoje „jestem”, informując o swej podmiotowości, jedyności, niepowtarzalności. „Wszystkie składniki edukacji wnoszą wkład do rozwoju ludzkiego. Jednak ten odpowiedzialny rozwój, aby mógł zmobilizować wszystkie siły, wymaga spełnienia wstępnego warunku: należy wyposażyć jak najszybciej każdą jednostkę w «paszport życia», który pozwoli jej lepiej zrozumieć samą siebie, zrozumieć innych i w ten sposób uczestniczyć we wspólnym dziele i życiu w społeczeństwie²⁹. Edukacja i prawo do niej jest zatem wyprowadzeniem człowieka ze stanów potencjalnych ku aktualnym, czyli uczynienie go dojrzałym i suwerennym podmiotem własnych decyzji, świadomym swych celów doczesnych (szczęście) i ostatecznych (życie przyszłe).

Podsumowanie

Wspomaganie człowieka w budowaniu jego nadziei jest propozycją dla wszystkich szczebli i etapów edukacji. Idea edukacji rozpościera się przez całe życie. Najpierw w rodzinie, a w większym stopniu na etapie edukacji podstawowej kształtuje się stosunek do nauki, który będzie trwał w ciągu całego życia. „Jaką postać i szatę przybierze edukacja? Czy dzisiejszy dzień ujawnia już jej możliwe, przyszłościowe związki z człowiekiem? I czy pomoże w wędrówce na szklaną górę człowieczeństwa? (...) Czy, jednym słowem, edukacja może być drogą człowieka? (...) Nie ma takiej pewności, ale człowiekowi niezbędna jest nadzieja – ta, że suchy pręt wypuści kwiaty³⁰. Na podstawie analizowanych tekstów można wysnuć wniosek, iż dzisiejsza edukacja bardziej przypomina produkcję nastawioną na rezultat, zamiast być przekazem nastawionym na owoc. Edukacja jest działaniem, którego nie można stehniczować. Żaden techniczny wynalazek, żadne uruchomienie wymyślnej maszyny nie dają się porównać z tym cudem, jakim może być dobrze wychowany dorosły człowiek, zdolny do odbycia podróży istnienia. Najważniejszym osiągnięciem jest rozwój człowieka, bardziej subtelny i mało widoczny, kiedy w społeczeństwie pojawia się wysoki poziom świadomości, troska o prawdę

²⁸ D. Benner, *Pedagogika ogólna. Wprowadzenie do myślenia i działania pedagogicznego w ujęciu systematycznym i historyczno-problemowym*, tłum. D. Stępkowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2015, s. 337.

²⁹ *Raport dla UNESCO...*, dz. cyt., s. 79-80.

³⁰ T. Frąckowiak, *O pedagogice nadziei. Fascynacje i asocjacje aksjologiczne*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2007, s. 40.

połączona z tolerancją, troska o dobro zaprawiona wyrozumiałością dla osób, wierność sobie, zgodność między myślami a czynami, co wszyscy uznają za godny naśladowania model człowieczeństwa, który próbuje się urzeczywistniać³¹. W obliczu nieprzewidywalnych trudności edukacja może pomagać ludziom, organizacjom i systemom poprzez rozwijanie umiejętności radzenia sobie z wyzwaniami w sferze poznawczej, emocjonalnej i społecznej. Może wspierać społeczności i instytucje oraz rozwijać takie cechy, jak: elastyczność, inteligencja i umiejętność reagowania na potrzeby – niezbędne do zmieniaania społeczeństw i gospodarek. Posiadanie głębokiej wiedzy zawsze będzie ważne. Równie ważne, jak nauczenie się, jak powinniśmy się uczyć, jest to, byśmy potrafili wyciągać naukę ze wszystkiego, czego się uczymy. Sukcesu w edukacji nie osiąga się poprzez samo tylko odtwarzanie nabytej wiedzy, lecz dzięki uogólnianiu i twórczemu wykorzystaniu tej wiedzy w nowych sytuacjach. Doskonalenie poszczególnych dziedzin ludzkiego poznania jest zawsze dobrą podstawą dla pełnej i optymalnej aktualizacji całego człowieka. Człowiek tworzy koncepcję siebie samego, określa cele życiowe, hierarchię wartości, ma umiejętność samoopanowania i samokierowania w przeżywanych sytuacjach egzystencjalnych³². Szeroka wiedza o sobie i świecie ułatwia człowiekowi formułowanie adekwatnych celów, tworzenie alternatywnych programów oraz dostrzeganie dóbr i zastosowanie środków do realizacji tych programów. „Zatem wiara, że w przyszłości osiągnie się sukcesy w edukacji, że wiele od nas zależy, wpływa pozytywnie na zachowanie jednostki i grupy. (...) W spełnieniu nadziei kluczowe znaczenie ma silna wola – i mimo przeszkód – wytrwałość oraz hart ducha w działaniu. (...) Edukacja, to sztuka życia nadzieją”³³.

Bibliografia:

- Benedykt XVI, *Encyklika Caritas in veritate*, Wydawnictwo M, Kraków 2009.
- Benner D., *Pedagogika ogólna. Wprowadzenie do myślenia i działania pedagogicznego w ujęciu systematycznym i historyczno-problemowym*, tłum. D. Stępkowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2015.
- Brezinka W., *Wychowanie i pedagogika w dobie przemian kulturowych*, tłum. J. Kochanowicz, WAM, Kraków 2005.

---

³¹ Por. Ch. Delsol, *Czym jest człowiek? Kurs antropologii dla niewtajemniczonych*, tłum. M. Kowalska, Wydawnictwo Znak, Kraków 2011, s. 132-139.

³² Por. A. Schleicher, s. 40-46.

³³ J. Koziński, *Nadzieja – klucz do sztuki życia*, „Nauka” 2009 nr 2, s. 8-9.

- Brezinka W., *Wychowywać dzisiaj. Zarys problematyki*, tłum. H. Machoń, WAM, Kraków 2007.
- Delsol Ch., *Czym jest człowiek? Kurs antropologii dla niewtajemniczonych*, tłum. M. Kowalska, Wydawnictwo Znak, Kraków 2011.
- Delsol Ch., *Kamienie węgielne. Na czym nam zależy?*, tłum. M. Kowalska, Wydawnictwo Znak, Kraków 2018.
- Demetrio D., *Edukacja dorosłych*, tłum. A. Górka, w: (red.) B. Śliwerski, *Pedagogika. Subdyscypliny wiedzy pedagogicznej*, Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne, Gdańsk 2006, s. 113-235.
- Frąckowiak T., *O pedagogice nadziei. Fascynacje i asocjacje aksjologiczne*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2007.
- Gerlach R., *Edukacja w warunkach zmian cywilizacyjnych*, „Przegląd Pedagogiczny” 2014 nr 2, s. 11-19.
- Grocholewski Z., *Wprowadzenie: Integralne wychowanie – dziełem wiarygodnych wychowawców*, w: (red.) S. Wilk, A. Kiciński, A. Łuczyński, L. Opiela, A. Smagacz, *Drogowskazy wychowania*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012, s. 21-24.
- Hejnicka-Bezwińska T., *Antropologiczny punkt widzenia a poszukiwanie pedagogicznego sensu edukacji w społecznym dyskursie o edukacji*, w: (red.) M. Nowak, P. Magier, I. Szewczak, *Antropologiczna pedagogika ogólna*, Wydawnictwo Gaudium, Lublin 2010, s. 19-34.
- Jan Paweł II, *Encyklika Fides et ratio*, Pallottinum, Poznań 1998.
- Kłoczowski J. A., *Rekolekcje o nadziei*, Kraków, Wydawnictwo Znak 2005.
- Kozielecki J., *Nadzieja – klucz do sztuki życia*, „Nauka 2009 nr 2, s. 7-14.
- Kwieciński Z., *Dziesięciościan edukacji (składniki i aspekty – potrzeba całościowego ujęcia)*, w: (red.) T. Jaworska, R. Leppert, *Wprowadzenie do pedagogiki. Wybór tekstów*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 1998, s. 37-48.
- Kwieciński Z., *Edukacja wobec nadziei i zagrożeń współczesności*, w: (red.) J. Gnitecki, J. Rutkowiak, *Pedagogika i edukacja wobec nadziei i zagrożeń współczesności. Materiały z III Ogólnopolskiego Zjazdu Pedagogicznego*, Polskie Towarzystwo Pedagogiczne, Warszawa – Poznań 1999, s. 19-36.
- Michalski J., *Edukacja i religia jako źródła rozwoju egzystencjalno-kognitywnego. Studium hermeneutyczno-krytyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2004.
- Murzyn A., *Współczesna filozofia edukacji. Kluczowe kwestie*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2015.

- Nowak M., *Teorie i koncepcje wychowania*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
- Olbrycht K., *Dylematy współczesnego wychowania w świetle refleksji personalistycznej*, w: (red.) F. Adamski, *Wychowanie na rozdrożu. Personalistyczna filozofia wychowania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1999, s. 11-18.
- Olbrycht K., *Kluczowe problemy wychowawcze w krajach postkomunistycznych*, w: (red.) K. Polak, B. Urban, *Edukacyjne wyzwania w krajach postkomunistycznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2003, s. 27-37.
- Pedagogika. Leksykon PWN*, red. B. Milerski, B. Śliwerski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Pieper J., *O miłości, nadziei i wierze*, Wydawnictwo „W drodze”, Poznań 2000.
- Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku pod przewodnictwem Jacques’a Delorsa. Edukacja. Jest w niej ukryty skarb*, tłum. W. Rabczuk, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, Warszawa 1998.
- Schleicher A., *Edukacja światowej klasy. Jak kształtować systemy szkolne na miarę XXI wieku*, tłum. K. Kwiatosz, Evidence Institute – Związek Nauczycielstwa Polskiego, Warszawa 2019.
- Skarga B., *Człowiek to nie jest piękne zwierzę*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2007.
- Skrzydlewski P., *Prawo człowieka do edukacji*, w: (red.) P. Jaroszyński, P. Tarasiewicz, I. Chłodna, *Filozofia i edukacja*, Fundacja „Lubelska Szkoła Filozofii Chrześcijańskiej”, Lublin 2005, s. 129-149.
- Sztompka P., *Zaufanie. Fundament społeczeństwa*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2007.
- Szymański M. J., *Socjologia edukacji. Zarys problematyki*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013.
- Tischner J., *Świat ludzkiej nadziei*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2000.
- Wołoszyn S., *Czy luka edukacyjna i kulturowa jest nieuchronna?*, w: (red.) I. Wojnar, J. Kubina, *Edukacja wobec wyzwań XXI wieku*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 1998, s. 163-170.

Education as a hope to discover one’s self

The education processes taking place in the reality of today’s particular world are at the same time expected to contribute to the realization of a newly

designed future. The future is a chance and an opportunity, which needs to be filled with specific contents and values. The concept of 'education' applies not only to schooling or vocational training, the latter being important growth factors, but rather to a complete formation of a person. Therefore, the level and quality of education is an obvious prerequisite. Education is a continuous process of development of a human being, their knowledge and skills, but also their judgment and practical abilities. The intention is to integrate these objectives in the educational perspective, imposing a requirement to tend to one's humanity throughout one's life.

Keywords: person, education, values, formation, lifelong education.

Edukacja nadzieją na odnalezienie siebie

Procesy edukacyjne, które dokonują się w realiach konkretnego, współczesnego świata, mają jednocześnie przyczyniać się do realizacji nowego kształtu przyszłości. Przyszłość jest szansą i możliwością, które wypełniać trzeba określonymi treściami i wartościami. Pojęcie «edukacja» nie odnosi się tylko do oświaty lub kształcenia zawodowego, ważnych czynników rozwoju, ale do pełnej formacji osoby. Oczywistym warunkiem jest więc poziom i jakość edukacji. Edukacja jest bowiem ustawicznym kształtowaniem istoty ludzkiej, jej wiedzy i umiejętności, lecz również jej zdolności osądu i działania. Chodzi zatem o to, aby takie cele były wpisywane w edukacyjną perspektywę, które będą nakładać wymóg troszczenia się o swoje człowieczeństwo przez całe życie.

Słowa kluczowe: osoba, edukacja, wartości, formacja, edukacja przez całe życie.